

Economische opgeving

Wereldeconomie op een kruispunt

Inhoud

- Blik op de wereld
- Risico's en onzekerheden
- Nederlandse economie

Internationale omgeving: doormodderen

- Groei van de wereldeconomie blijft dit en volgend jaar rond de 3% hangen
- Eurozone groei blijkt veerkrachtig, maar houdt niet over
- In de VS valt de groei wat tegen, maar banenmotor draait door
- Chinese economie heeft last van herbalancering groeimodel
- Negatieve rentes, grootschalige opkoopprogramma's door centrale banken en een weinig robuust economisch herstel in de wereld houden de kapitaalmarktrentes laag

Macro-economische kerngegevens

Jaar-op-jaar volumemutatie (%)	'00-'08	'09-'14	'15	'16	'17
Bruto Binnenlands Product					
Wereld	4,3	3,3	3,1	3	3
VS	2,3	1,3	2,4	1½	1¾
Eurozone	2,0	-0,2	1,9	1½	1¼
- Duitsland	1,6	0,8	1,4	1¾	1½
- Frankrijk	1,9	0,4	1,2	1¼	1
- Italië	1,2	-1,3	0,6	¾	¾
- Spanje	3,5	-1,2	3,2	3	2¼
Verenigd Koninkrijk	2,5	0,9	2,2	1¾	1
China	10,4	8,7	6,9	6½	5¾
Japan	1,2	0,3	0,5	½	¾
Brazilië	3,8	2,7	-3,8	-3¼	½
Rusland	7,0	1,1	-3,7	-1½	½
India	6,8	7,5	7,5	7¼	7¼
Niveau in Amerikaanse dollar					
Olie (UK Brent)	49	95	52	42	55

Bron: IMF, NiGEM, Rabobank

Internationale risico's

- Lage groei eurozone brengt te weinig banen en is sociaal niet aanvaardbaar.
- Grote onvrede onder de bevolking. Dit speelt zowel in de VS als Europa.
- Vrijhandel kent ook veel verliezers: terugkeer van het protectionisme?
- Trump als President van de VS?
- Europese samenwerking nadert kruispunt
  - Meer Europese samenwerking?
  - Minder Europese samenwerking?
  - Geen Europese samenwerking?
- Europa heeft een fundamentele herijking nodig. Ook van de beleidsmix.

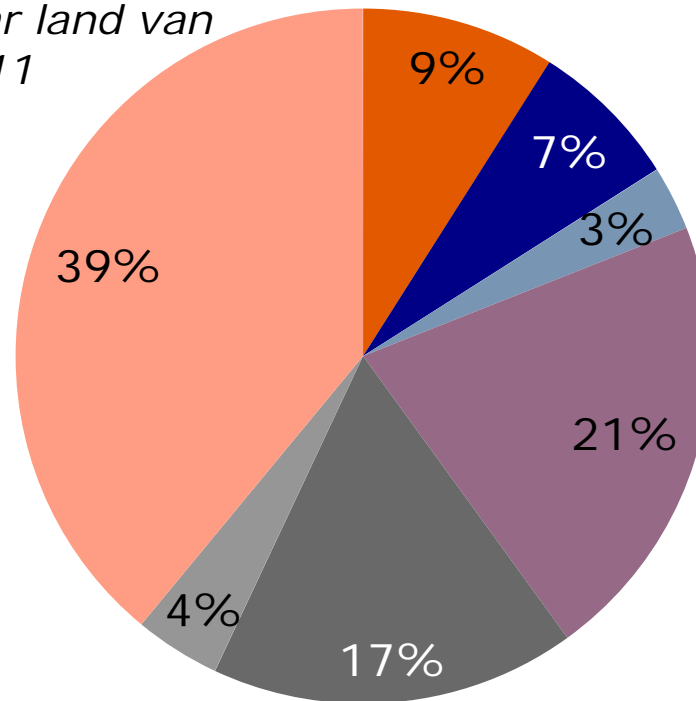
Brexit: politieke impact op EU

- Er komt voorlopig een eind aan de al maar verdere integratie van de EU
- Eurosceptis in de rest van de EU is toegenomen -> kans op domino-effect
- Positie van de EU in het geding. EU is grootste economie ter wereld. Individuele Europese lidstaten hebben straks nog maar heel weinig invloed.
- Voorkomen domino-effect is incentive voor de EU om niet teveel toe te geven aan het VK
- Positie van VK zwak: vooral vragen, weinig te bieden voor de hele EU

Brexit: economische impact op het VK

Britse export naar land van bestemming, 2011

- Duitsland
- Frankrijk
- Nederland
- Overige EU landen
- VS
- China
- Rest van de wereld

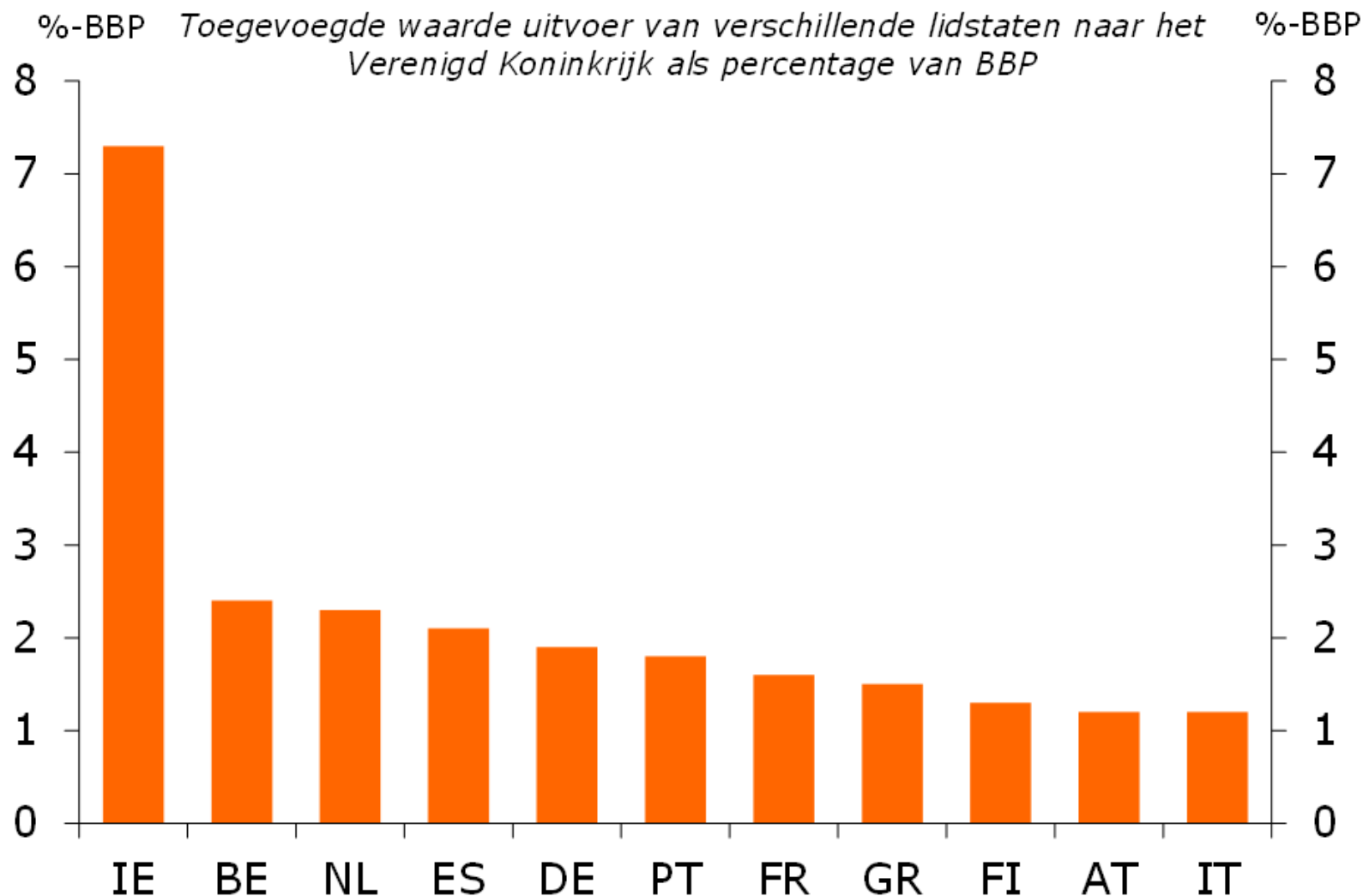
40% van de Britse export gaat naar de EU

55% van de Britse import komt uit de EU

Rabobank

Brexit: impact verschilt per land

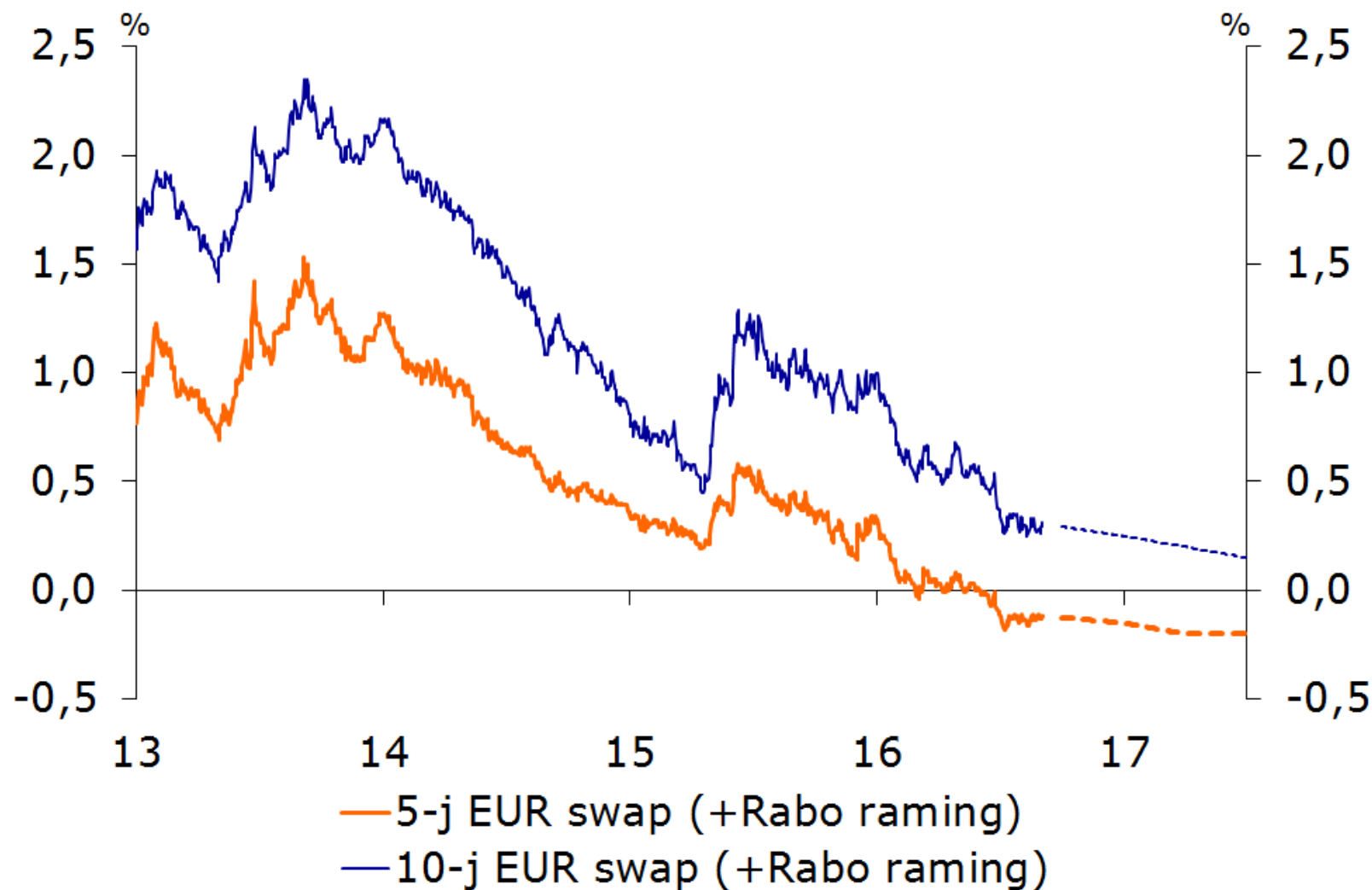
Bron: OESO

Financiële markten

Kapitaalrentes kunnen nog steeds omlaag

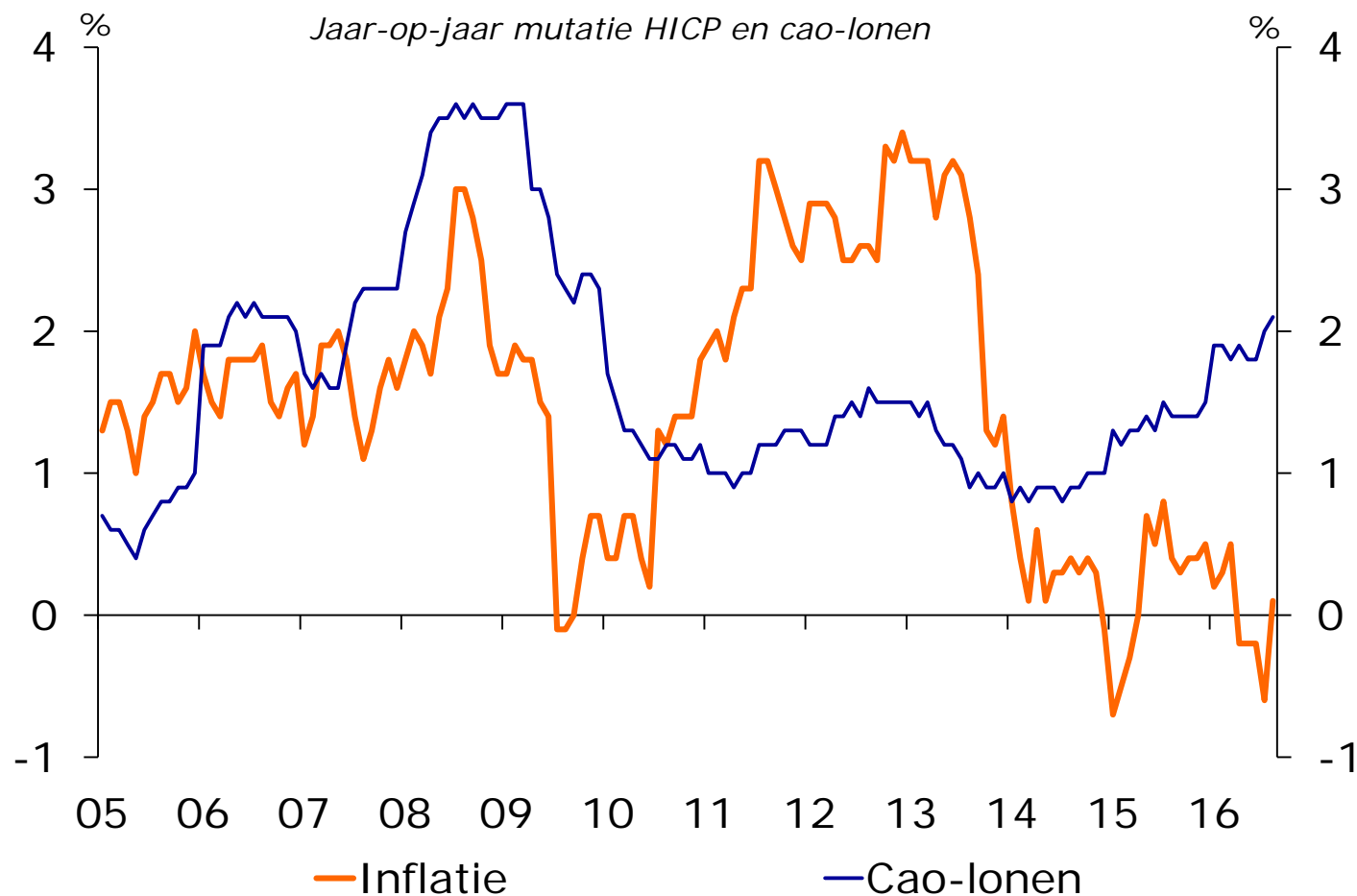
Nederlandse economie

Weer vaste grond onder de voeten?

Lonen stijgen harder dan inflatie

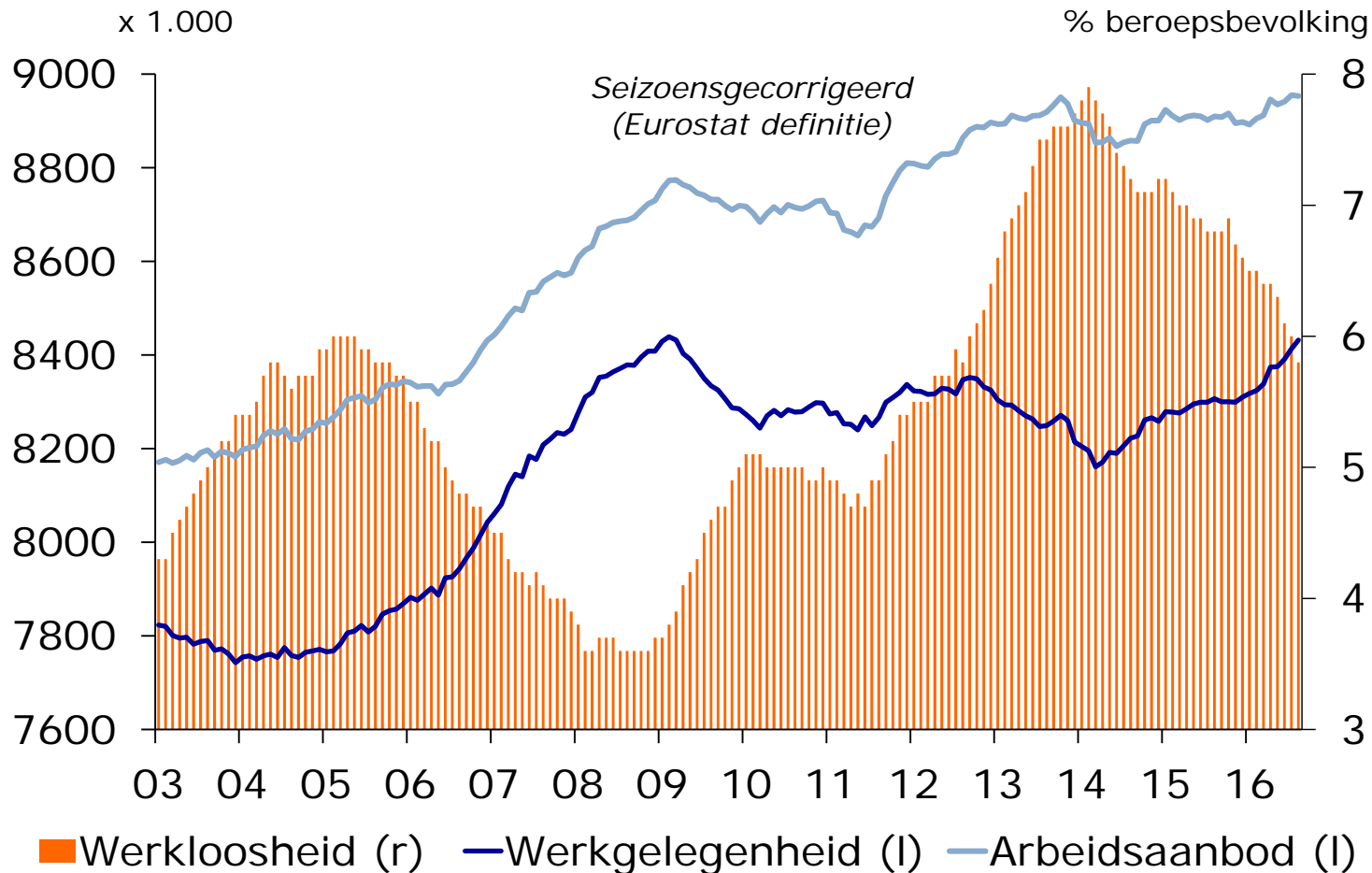

Faillissementen fors gedaald

Werkloosheid daalt, aantal banen stijgt

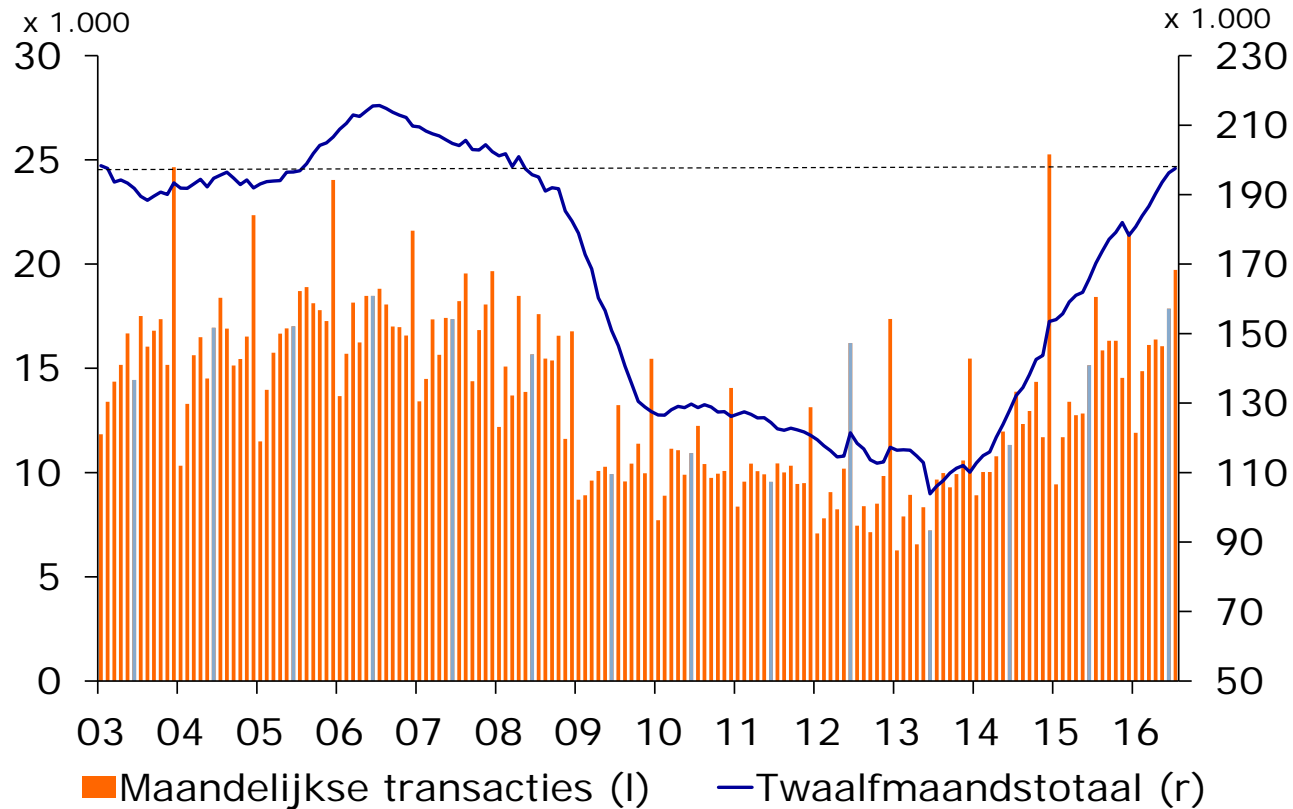
Vooruitzichten 2016/17

Jaar op jaar volumemutatie in %	15	16	17
Bruto binnenlands product	2,0	1 ³ / ₄	1 ¹ / ₂
Particuliere consumptie	1,8	1 ¹ / ₄	1 ³ / ₄
Overheidsbestedingen	0,5	³ / ₄	³ / ₄
Private investeringen	11,6	8	3
Uitvoer goederen en diensten	5	2 ³ / ₄	2 ³ / ₄
Invoer goederen en diensten	5,8	2 ³ / ₄	3
Consumentenprijzen (%)	0,2	0	1
Werkloosheid (% beroepsbevolking)	6,9	6 ¹ / ₄	5 ³ / ₄
Begrotingssaldo (% BBP)	-1,9	-1 ¹ / ₂	- ³ / ₄
Staatsschuld (% BBP)	65,1	63 ³ / ₄	62 ¹ / ₂
Saldo lopende rekening (% BBP)	9,1	9	9

Bron: CBS, Rabobank

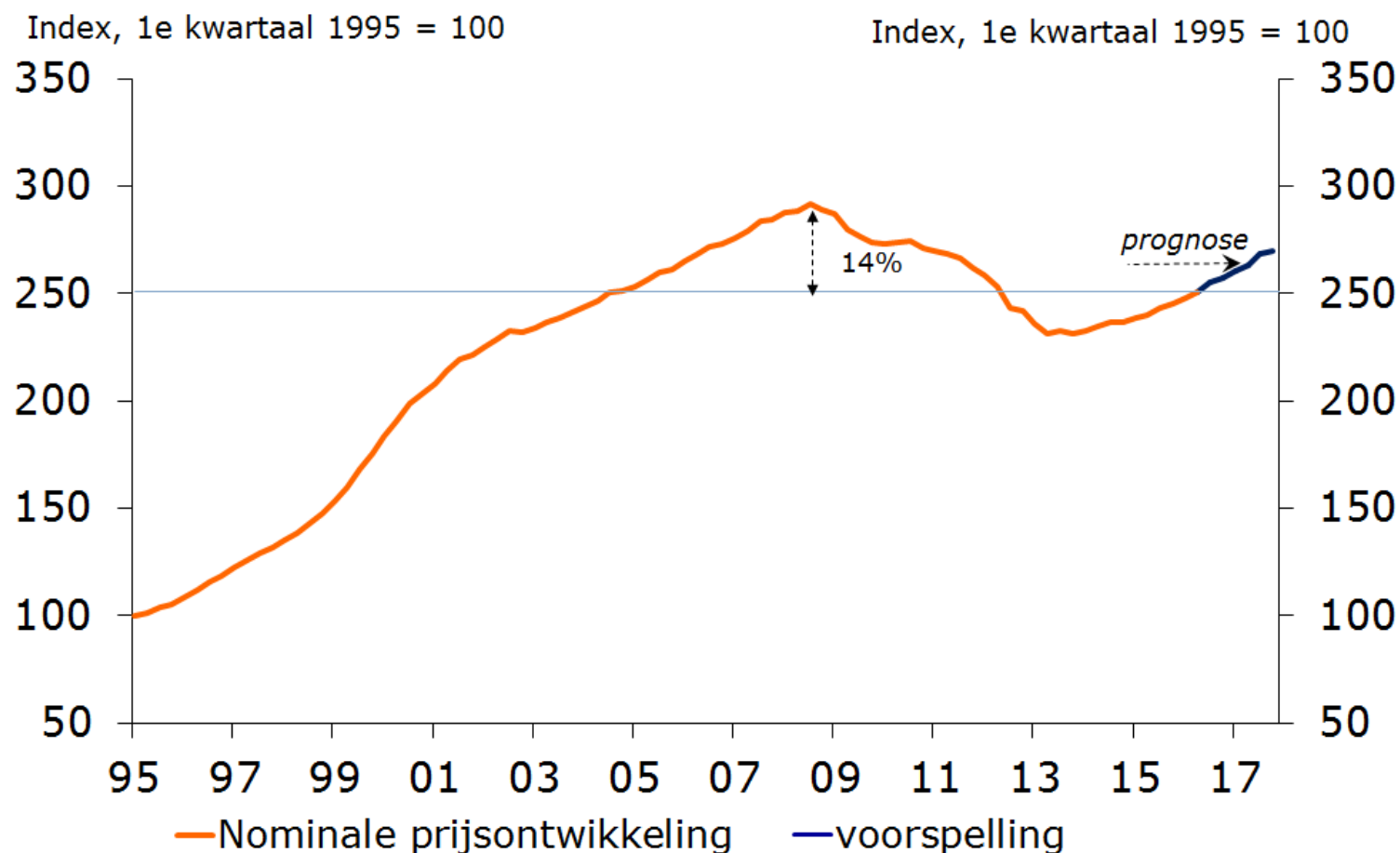

Aantal woningtransacties weer op peil

Huizenprijzen trekken duidelijk aan

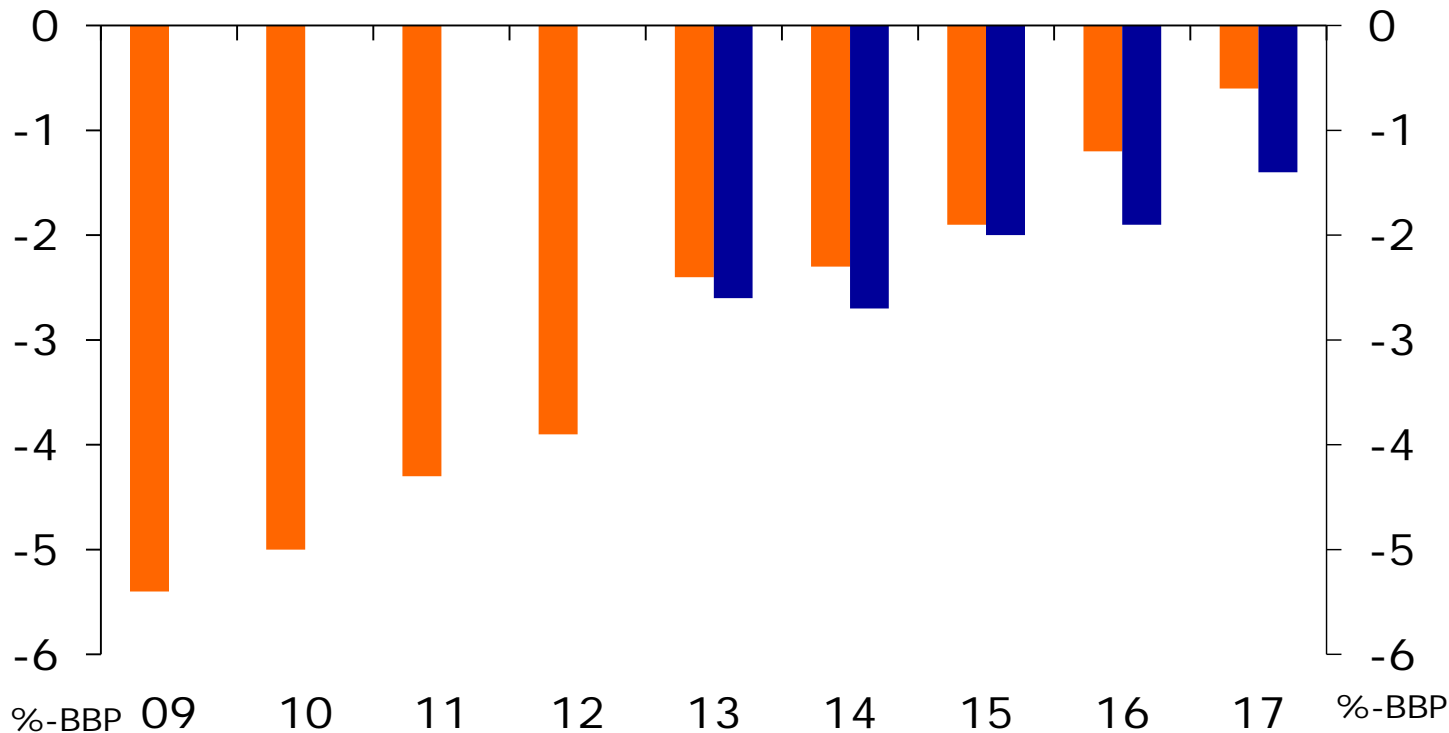

De resultaten van Rutte II

Opleving dankzij, of ondanks kabinetsbeleid?

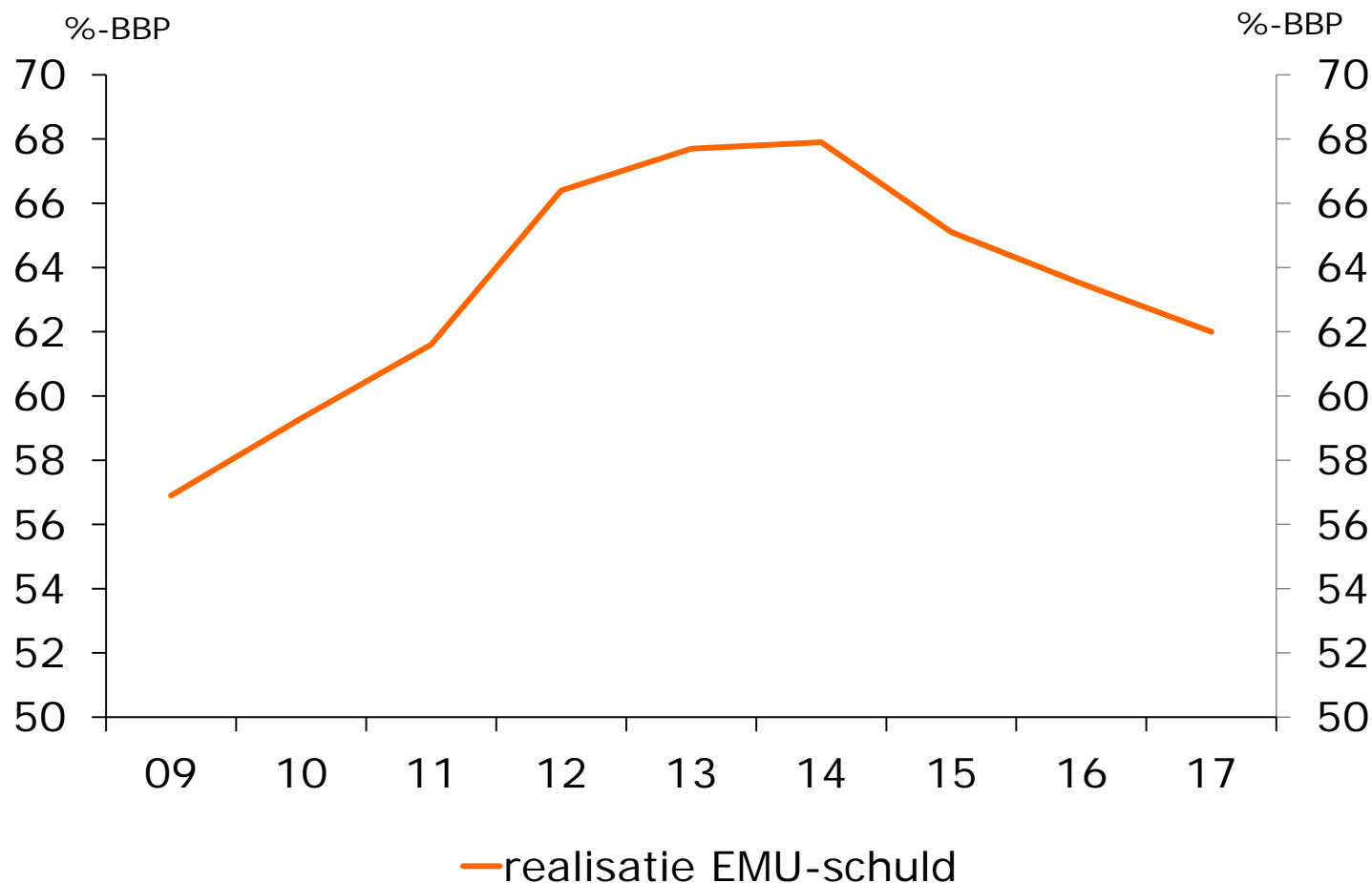
Het EMU-saldo is fors verbeterd.

■ realisatie EMU-saldo ■ raming EMU-saldo bij regeerakkoord

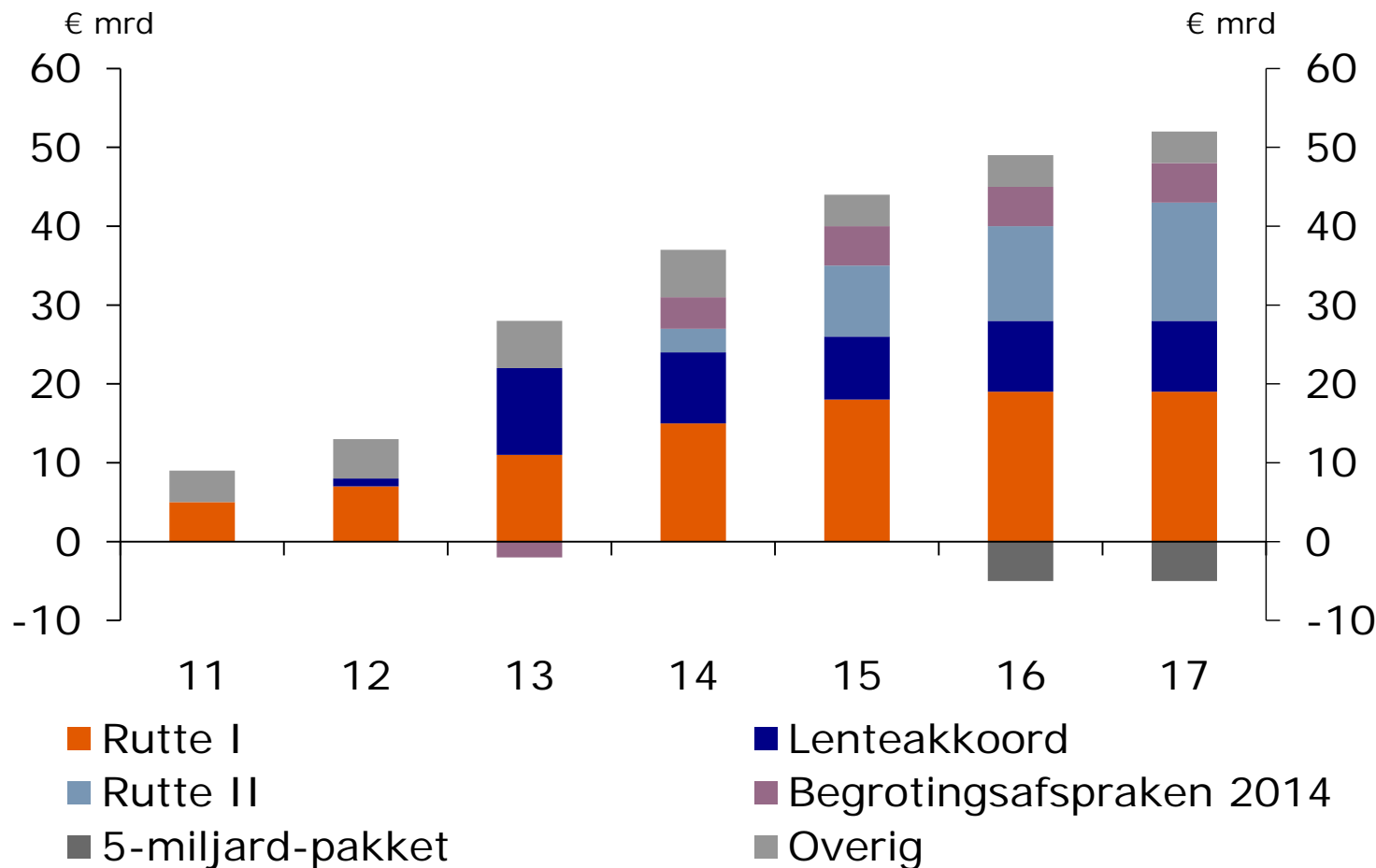

De staatsschuld is gestabiliseerd..

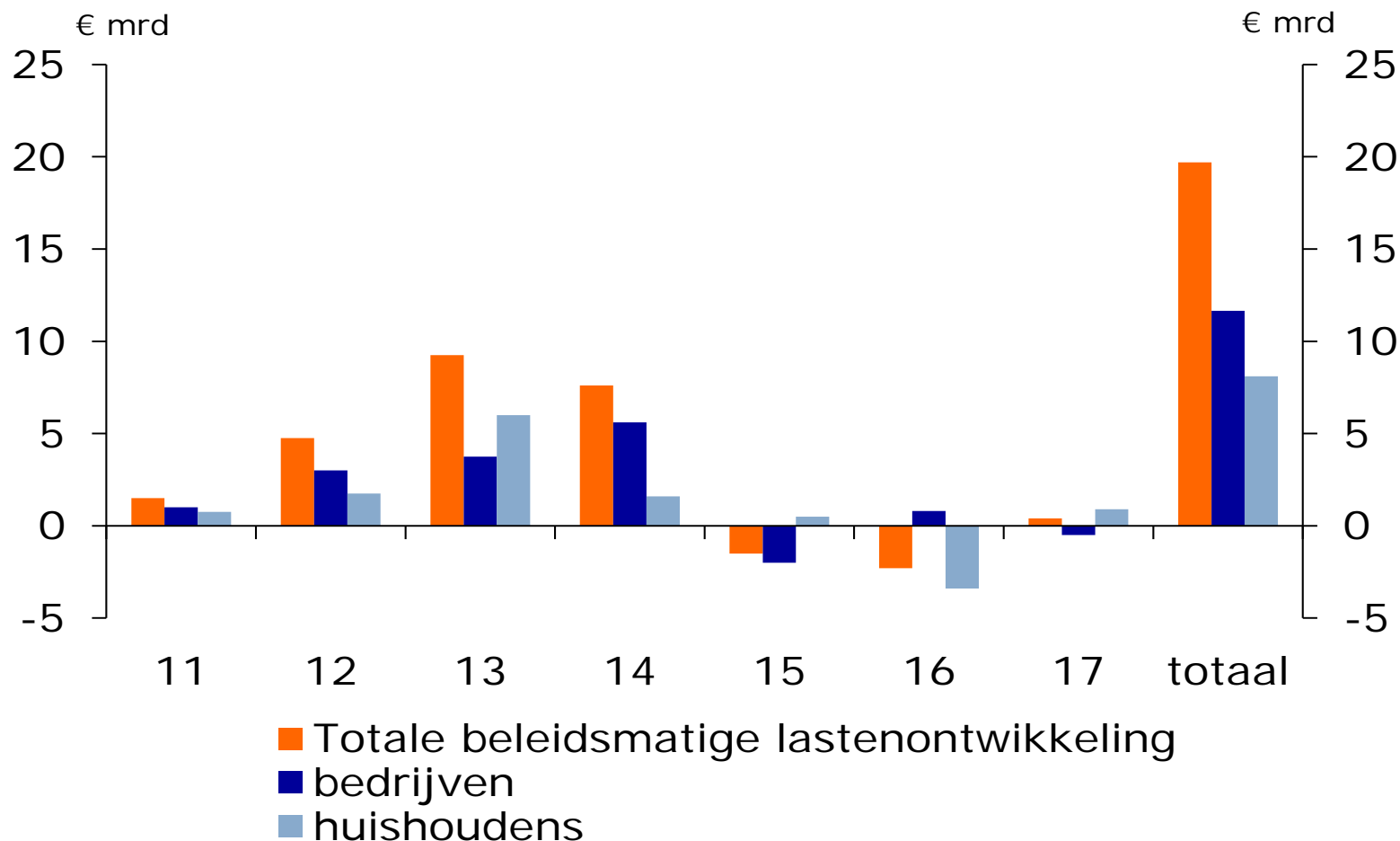

Dankzij forse ingrepen onder Rutte II

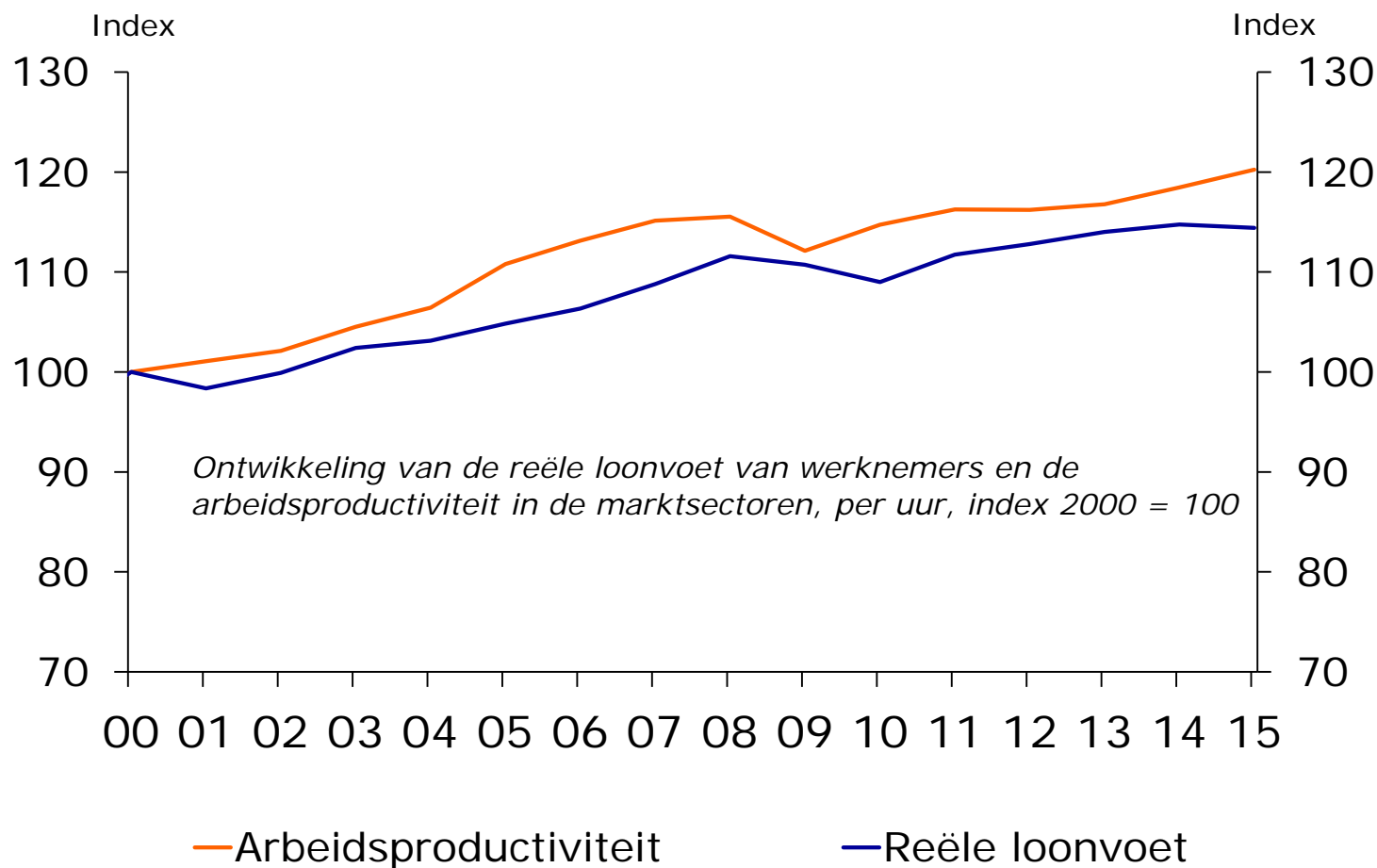

Veel lastenverzwaringen (en reken maar dat die banen hebben gekost.....)

Beloningen zijn achtergebleven bij de arbeidsproductiviteitsgroei

Ere wie ere toekomst: Veel structurele hervormingen

Arbeids- markt

- Participatiewet
- Wet Werk en Zekerheid
- Herfstakkoord
- Sociaal akkoord

Zorg

- Hervorming langdurige zorg
- Zorgakkoord beperking volumestijging

Financiële sector

- Verhoging bankbuffers
- Gedragsmaatregelen (bankierseed, zorgplicht, bonussen)

Woning- markt

- Versobering hypotheekrenteaftrek
- Verlaging LTV
- Huurverhoging
- Verhuurdersheffing

Pensioen

- Verhoging AOW
- Pensioenakkoord

Fiscaliteit

- Aanpassing belastingtarieven
- Aanpassing kortingen

Onderwijs

- Invoering leenstelsel
- Onderwijsakkoord
- Levenlangleren krediet

Duur- zaamheid

- Energieakkoord
- Klimaatakkoord
- Gasakkoord
- Rijksbrede programma CE

Leuke dingen voor de mensen

- Prinsjesdag 2016 staat vooral in teken van verkiezingen
- Daarom neemt het kabinet een aantal verzachtende maatregelen om de pijn van het beleid van de afgelopen jaren te verzachten
- Koopkrachtstijging voor nagenoeg iedereen en geld voor bedrijven
- Schenkingsvrijstelling is terug
- Het begrotingstekort neemt verder af doordat de economie doorgroeit, maar het begrotingsbeleid is procyclisch
- Belastingverlaging voor kleine MKB-ers
- Meer geld voor de WBSO

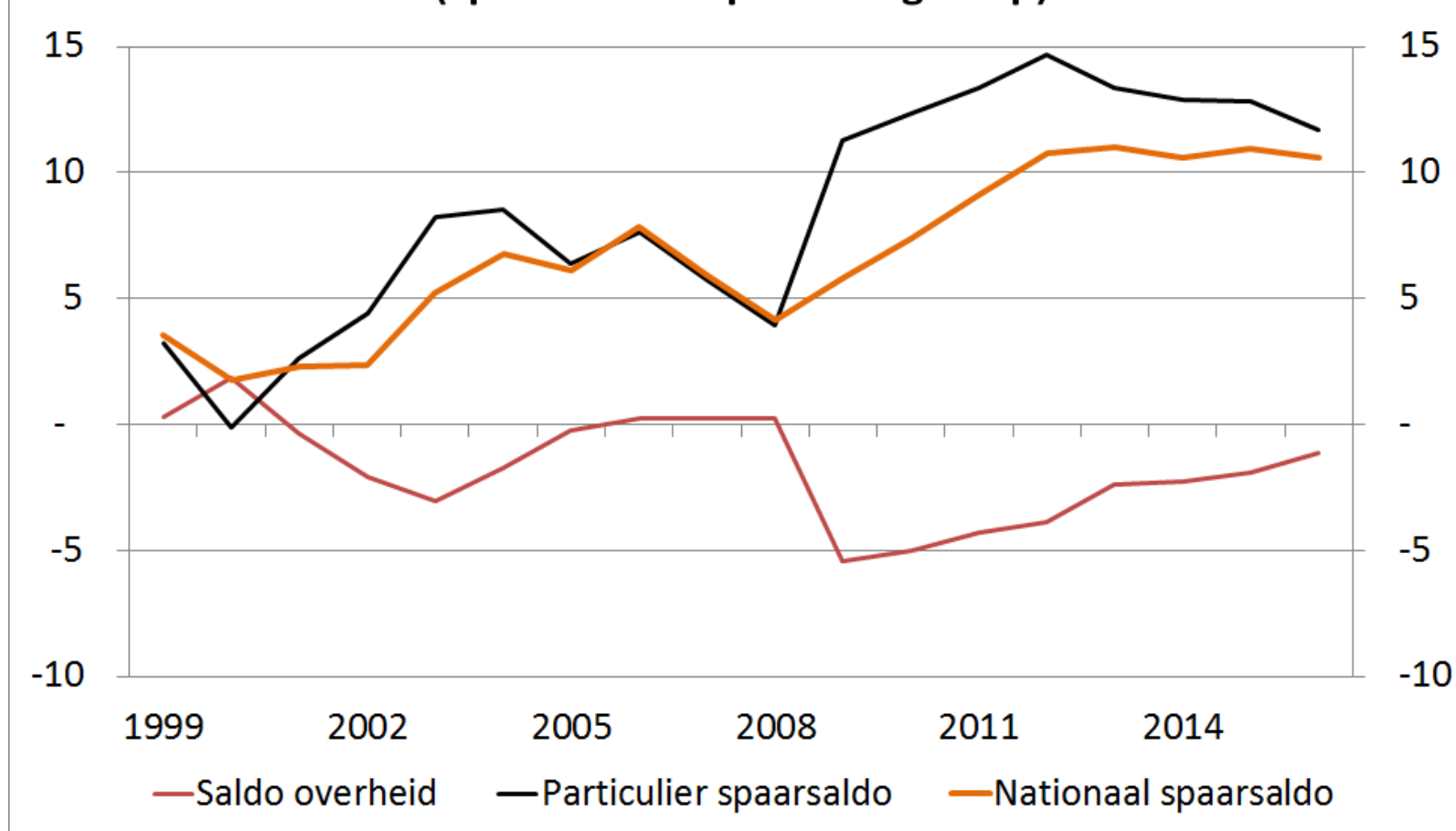

Iets meer creativiteit zou helpen: een proactieve investeringsagenda

- Door de lage rente op staatsobligaties zijn er zeer veel projecten te bedenken waarbij het maatschappelijk rendement hoger is dan de kosten
- Denk daarbij aan projecten op het gebied van innovatie, duurzaamheid, infrastructuur.
- Hoe meer in Europees verband geregeld en aanbesteed wordt, hoe beter dat is voor een impuls aan de Europese bestedingen én voor het verminderen van de onevenwichtigheden.
- Door deze maatschappelijke investeringen buiten de Nederlandse uitgavenkaders te plaatsen, gaat het niet ten koste van de begrotingsdiscipline
- Door het in Europees verband te doen, profiteert ook Nederland van zo'n begrotingsimpuls.

Nederland: een land van spaarders (spaaarsaldi als percentage bbp)

Tot slot

- Ons land lijkt nu een oase van relatieve rust, maar onrust in de EU zal ook ons land hard raken
- De eurozone heeft nog steeds te maken met onderbesteding en stevent af op een besispunt. Linksom of rechtsom, er gaat worden gestimuleerd
- De budgettaire consolidatie in veel landen zorgt ervoor dat ook de monetaire expansie niet gaat werken. Het begrotingsbeleid frustreert het monetaire beleid
- De wereldeconomie gaat turbulente tijden tegemoet

Bedankt voor uw aandacht!

Vragen?

economie.rabobank.com

finance
ideas

Rabobank